

O původu Valašských rodů na Rožnovsku

Valašsko je v rámci ČR jedno z nevýraznějších etnických oblastí. Valašská kultura má dlouhou a živou tradici a specifické nářečí. Proto již asi 200 let nenechává badatele spát otázka, z čeho Valašská kultura vychází a odkud vlastně, my Valaši, pocházíme. Většina badatelů odvozovala původ Valachů nějakým způsobem z Rumunska. Ve Valašském nářečí můžeme nalézt mnoho slov, která jsou podobná rumunštině (např. bryndza), stejně jako mnoho pomístních pojmenování (např. Minčol, Magura, Gruň, aj.). Otázka ovšem zůstává, jestli tato nepatrná jazyková podobnost znamená opravdovou genetickou vazbu. Zajímavější (a pravděpodobně pravdě bližší) vysvětlení přinesli vědci v posledních letech, kteří zkoumali genetické varianty jedné vzácné nemoci (cystická fibróza). Na základě rozložení různých genetických odchylek u této nemoci bylo zjištěno, že obyvatelé Valašska se liší od zbytku ČR a zároveň mají jistou podobnost s keltským obyvatelstvem v různých částech Evropy. Tato skutečnost by mohla souviset s původním keltským obyvatelstvem starověké Dácie (dnešní Rumunsko), které se později rozšířilo do horských oblastí Karpat a Dinarid.

Mnohé o původu obyvatel Valašska nám mohou prozradit staré matriky a archívni dokumenty. Především obcí podél horních toků obou Bečev, které byly na Rožnovsku a Vsetínsku osidlovány jako poslední. Před r. 1781 nebyla uzákoněna příjmení, proto naši předci měli svá křestní jména a „přezdívky“, které někdy byly staré rodové příjmení, jindy charakterizovaly původ, vlastnosti, vzhled apod. A právě z některých jmen lze na Rožnovsku a Vsetínsku usoudit jejich původ. Někteří naši předci přišli opravdu karpatským obloukem z tehdejších Uher, důkazem toho jsou příjmení jako *Slovák*, *Kysučan* (přišel z Kysúc), *Oravec* (z Oravy), *Skalický* (ze Skalitého), *Sulovský* (ze Súľova) aj., která jsou na Rožnovsku známé již kolem r. 1600 a přetrvávala do současnosti. Některá jména starovalašských rodů znějí maďarsky (v té době byl na Slovensku úřední jazyk maďarština), jako například *Orság* (Ország), *Košut* (Kossúth), *Vašut* (Wassúth) aj. Dalším výrazným migračním proudem přicházel z dnešního Polska, často můžeme na Rožnovsku narazit na jména/přezdívky *Polák*, *Polásek*, *Slezák*. Osoby byly střídavě jmenovány svými příjmeními (jako např. *Waligura*, *Milata*) a střídavě přezdívkou odkazující na jejich slezský původ. Nemálo osadníků přišlo z různých částí Moravy (*Lipenský*, *Podštátský*, *Štramberský*, *Koryčanský* aj.). Výjimečně také z Čech – kolem r. 1650 se v Rožnově zmiňuje osoba jména *Jura Čecháček*. Zvláštností Rožnovska jsou bývalé skelné hutě na území dnešního Hutiska-Solance. Sem přicházeli noví osadníci převážně německého původu. Tito řemeslníci se po zániku hutí začali živit taktéž valašským zemědělstvím. Mezi tyto rody patří např. *Krumpoch* (Krumpholz), *Majer* (Mayer), *Bortl* (Bortel), *Mocl* (Motzl) nebo také *Válek* (odvozeno z křestního jména Valentina Kreitznera žijícího na přelomu 17. a 18. století v Hutisku).

Mnoho rodů, jejichž kořeny sahají hluboko až ke vzniku obcí Dolní, Prostřední a Horní Bečva, Hutisko, Solanec, Velké Karlovice aj., má ale původ nejasný a lze se ho jen domýšlet. Mnoho jmen vzniklo odvozením od křestních jmen a pokud neznáme původ jejich nositelů,

lze jen těžko odhadnout jejich původ. Mezi tato příjmení patří například *Tomek*, *Tomčák* (odvozeno od jména Tomáš), *Maceček*, *Macek* (Matěj), *Michut*, *Míček*, *Mikulenka*, *Mikulášek* (Mikuláš), *Bártek* (Bartoloměj), *Křístek* (Kryštof), *Kubáň*, *Jakeš* (Jakub), *Dančák* (Daniel), *Petřek* (Petr), *Martinák*, *Martyčák*, *Machálek*, *Machús* (Martin) apod. Některá jména vznikla od vlastností či dovedností, jako např. *Blinka* (od slovesa *blynkat* = hrát na cimbál), *Malěl* (=malíř), *Tovaryš* (=řemeslnický učeň), nebo od povolání, jako např. *Kovář*, *Pernický*, *Krupa*, *Fojt*, *Kolařík*, *Barvenský*, *Sládek*, *Minarčík* aj.

V posledních letech i do ČR pronikají studie zabývající se hlouběji původem obyvatelstva a ze které lze již přesněji usuzovat na některé migrační proudy. Tyto možnosti začínají být dostupné i komerčně, i přestože tyto analýzy nejsou levnou záležitostí. Studuje se úsek naší genetické informace (=GI), který nosí pouze muži. Důvodem rozhodně není „mužská nadřazenost“, ale skutečnost, že jen muži mají tento úsek genetické informace „zakrnělý“ a proto odlišný od celého zbytku jejich GI, stejně jako celé GI žen. **Proto je v něm ukryt klíč**

k minulosti našich předků. Například analýza mužské genetické informace ukázala (tzv. Y chromozóm), že jednotliví členové starovalašských rodů *Vašut*, *Machýček* a *Mrázek* mají svůj původ v oblastech předpokládané „rumunské kolonizace“, tj. v oblasti Karpatského oblouku a dále v JV Evropě (Řecko). Naopak osoby z rodů *Křenek*

Tabulka. Některé starovalašské rody, datum první známé zmínky o rodu na Valašsku a počet současných nositelů daného příjmení v ČR.

Příjmení	Rod uváděn od roku	Počet členů rodu v ČR k r. 2007
<i>Bambuch</i>	1656	167
<i>Bambušek</i>	1656	154
<i>Blinka</i>	1630	217
<i>Bortlík</i>	1676	173
<i>Cibulec</i>	1718	121
<i>Cverna</i>	1656	61
<i>Dorňák</i>	1680	343
<i>Fárek</i>	1656	191
<i>Fiurášek = Fiuri</i>	1630	281
<i>Halamiček, Halamík</i>	1591	314
<i>Hatlapatka</i>	1691	103
<i>Chrbjác</i>	1621	38
<i>Chuděj</i>	1676	208
<i>Koláček</i>	1656	1551
<i>Kramoliš</i>	1649	252
<i>Křenek</i>	1630	1736
<i>Kubáň</i>	1541	408
<i>Kysučan</i>	1699	118
<i>Krumpoch, Krumpolc</i>	1659	155
<i>Lachman</i>	1627	469
<i>Maceček = Martyčák</i>	1656	403
<i>Malěl</i>	1676	302
<i>Malina</i>	1676	1842
<i>Martinák</i>	1656	412
<i>Mikulenka</i>	Ca. 1640	452
<i>Mitáš</i>	1656	326
<i>Ondryáš</i>	1660	217
<i>Paseka</i>	1657	553
<i>Petřek</i>	1656	432
<i>Prorok</i>	1676	186
<i>Randús = Randýsek</i>	1552	315
<i>Rára</i>	1591	40
<i>Segeť, Segeš, Segeť, Segeth, Sekoth</i>	Ca. 1650	264
<i>Smoček</i>	1676	101
<i>Stavinoha</i>	1676	354
<i>Šeliga</i>	1625	240
<i>Solanský</i>	1626	207
<i>Sulovský</i>	1624	64
<i>Švihel</i>	1656	146
<i>Vašut</i>	1653	512
<i>Vojkůvka</i>	1653	394
<i>Vojvodík</i>	1676	148
<i>Vokáč</i>	1692	574
<i>Závorka</i>	1656	256
<i>Zubek, Zúbek</i>	1656	293
<i>Žampošek, Žampach, Žambošek</i>	1660	357
<i>Žitník</i>	1656	306

nebo Pernický mají svůj původ v oblastech střední až západní Evropy a mohou tudíž být českého nebo německého původu. Ovšem tyto pilotní výsledky jsou zatím ojedinělé.

V současné době běží vědecký projekt, který je zaměřen na studium příbuzenské struktury vybraných rodů a zároveň chce zodpovědět na otázky původu těchto rodů. Projekt se nazývá **Genetika a Příjmení**. Dosud se k projektu přihlásilo 116 rodů z celé ČR. Z Valašska byl do projektu zapojen zatím pouze jeden starovalášský rod, a to rod **Vašut**. Další rody, které mají své nositelé i na Valašsku na zařazení do projektu zatím čekají anebo jsou právě analyzovány, jsou to rody **Dančák**, **Halama** (=Halamíček, Halamík, **Rára**), **Baleja**, Knebl, Macek a Mizera. O jejich případném zařazení do projektu také rozhodne, zda-li se přihlásí další nositelé těchto příjmení. Organizátoři projektu mají přání zahrnout mnohem více starovalášských rodů (a nejenom jich!) a proto **vyzýváme zájemce**, kteří mají zájem zjistit něco o svém původu, ať se do projektu přihlásí. Účast v projektu je dobrovolná, bezplatná a ze zákona ošetřena proti úniku veškerých osobních dat systémem víceúrovňového kódování, které zamezuje úniku dat. Kompletní informace lze získat buď na webových stránkách projektu nebo přímo kontaktem

na spolupracovníka projektu pro Valašsko (viz rámeček). Do projektu se může přihlásit každý mužský zájemce, ale ideální jsou rody,

- a) jehož členové nejsou v ČR příliš početní (nejlépe 100–500),
- b) mají původ na Valašsku hluboko do minulosti (**viz Tabulka**),
- c) z jehož členů se do projektu přihlásí více dobrovolníků a kteří nejsou blízcí příbuzní (tj. nemají společného pradědu).

Pokud máte zájem se dozvědět více o svém rodu, neváhejte se do projektu zapojit nebo kontaktovat organizátory o další informace.

Těšíme se na vaši spolupráci!

Radim J. Vašut

RNDr. Radim J. Vašut, Ph.D.
vědecký pracovník PřF UP v Olomouci
Externí spolupracovník projektu
Genetika a Příjmení.

<http://www.genebase.cz/gap.html>
e-mail: radim.vasut@upol.cz
tel.: 585 634 827